

també caràcter erudit. Eiximenis l'usava ja en el *Primer del Crestià*, i se'n serviren coetanis seus i clàssics del S. xv (*DAG., AlcM*). En particular BMetge en el *Somni* (Riq., 342.14), tant l'adjectiu com l'adverbi: «*disertament* e colorada has respost a tot ço que yo havia dit de fembres» (iv). El mateix vol dir sens dubte Aversó en posar *diserta* i el negatiu *indiserta* entre les rimes en *-erta*, amb les definicions abreujades «ço és distincta, indistincta» (§ 483.17, 19). En lloc del segon es deia més aviat *mal-disert* (que en realitat s'hauria d'escriure com un sol mot, amb guió o sense): «lo pacient no podrà dir son mal, / tot afeblit, ab lengua *maldiserta*», Ausiàs, «ab lengua *mal-diserta* diu tals e semblants inútils paraules» en les *Sentències Morals* de mj. S. xv (*CoDoACA* XIII, 245).

Tot i que en llatí *disserere* estava format sobre *serere* amb el prefix *dis-*, i tingué sempre *-ss-* doble, el participi *dissertus* molt usual, convertit en adjectiu independent, i com a sinònim d'*eloquens* s'anà fent independent del verb *disserere* (que es mantenia més en el terreny material de la idea de trenar i destrenar), i llavors sofrí l'acció d'una llei especial de fonètica llatina, en virtut de la qual se simplificaven les geminades darrere vocal breu de la síl·laba inicial quan anaven seguides d'una síl·laba llarga (*mammilla* > *mamilla*, *ballista* > *balista*, i així *galina*, *canàlis*). D'ací la *-s-* simple que en aquest mot es troba en diverses llengües romàniques (fr. *desert*, etc.), com en català.

L'ús de *desert* resta isolat de la seva família en català, de manera que encara Lacav. [1695] i el *DTo*. [1757] només registren *desert* «eloqüent» i *disertament*. Molt més tard s'introduí el verb, en la forma del seu freqüentatiu *dissertar*, i encara aquest, més aviat pel seu abstracte *dissertació* [*dise-*, 1803, Belv.]; *di(s)sertar* amb paper de verb fou usat per escr. Renaix. [Lab. 1839]; *dissertant*.

Els següents són altres cultismes provinents de derivats de *serere*. *Sèrie* [1803, Belv.], ll. *series* id.; *seriar*. *Asserir* rar [Belv. 1803, ant.], ll. *asserere* 'conduir davant del jutge', 'afirmar', participi *asserit* [Lacav.]; *asserció* [1803], *assertiu*, *-ivament* [Belv.], *assertori* [Lab. 1839].

Inserir [1695, Lacav.]; *-ir-se* 'aplicar-se un múscul en la superfície d'un cos', Fontserè [CiFiNat., 214], ll. *inserere* 'introduir, incloure en una sèrie o en un cos, interrompent-ne la continuïtat'; en català i la major part de les altres llengües romàniques no va perdurar aquest mot: només en el cast. ant. *enxerir*, on restà com a mot popular i hereditari, junt amb el seu antic participi *enxierto*, *inx-*, amb el sentit d'empeltar, empelt', avui pronunciats, com és regular *injerto*, *injertar* (sense relació amb el cultisme *ingerir*, *ingerència*, derivat de *gerere*, que té un sentit ben diferent, per més que el castellà recent tendeixi a barrejarlos): cal evitar de totes passades el gravíssim i groller castellanisme que fan alguns usant en català uns barbarismes *ingert*, *ingertar*, per 'empelt, empeltar' (tractant-se dels empelts de la cirurgia i terapèutica modernes hi ha fins professionals cultes que usen aquests pessims calcs en la nostra llengua, pronunciant-los

amb *žl*, i convençuts que usen llatínismes legítims, a manera de tecnicismes, quan no són més que calcs vulgars i intolerables en català).

Inserit 'inserit'; [1360 «la carta damont *inserta*», *InvLC*, i també en docs. de 1366 i 1372]; *insertar* [ibid., 1372; 1695, Lacav.]; *inserció* [Lab. 1840]. Sobre els quals els naturalistes han creat *exsert*.

Disset, *dissetè*, V. *deu* *Dissidència*, *dissident*, V. *seure* *Dissimilació*, *dissimilar*, *dissimilatiu* (o +*dissimilatori*, més usat), *dissimilitud*, V. *semblar* *Dissimulació*, *dissimular*, *dissimulat*, V. *simular* (SEM-BLAR)

DISSIPAR, pres del ll. *dissipare* 'esbarriar, espargir, arruïnar, anorrear'. □ 1.ª doc.: S. XIII.

Ja usat en les *VidesR*: «Fo exausat Sen Pere en la --- bisbalia --- dels omes mals, éla *disipan* e destruén, e éla a la fe convertén ---», f° 69r2, n. 37a (traduint *ipsam dissipando*); i en Lluïl: «après la mort de aquest rey, regnà un rey foll, qui no hac bones custumes e gastà e *discipà* quax tot son regne per les males custumes que havia» (*Merav.*, Ag. I, 73).¹

DERIV.: *Dissipable*. *Dissipació* [StVicentF]. *Dissipador* [Eiximenis]. *Dissipant*, *dissipat*.

¹ En les llengües romàniques el mot no ha restat enlloc, ni ell ni els seus germans derivatius, si no és com a cultisme, llevat potser de l'it. *sciupare* 'consumir, desbaratar', que altrament més aviat podria venir d'un d'aqueixos germans sigui *obsipare* sigui l'arcaic primitiu *supare* 'tirar'. És un mot d'inssegur origen indoeuropeu, només comú al llatí i el balto-eslau: paleosl. *sūpo*, *sui* 'vessar, bolcar, espargir', *ra-sypati* 'escampar', aquest encara rus modern: *rassypati-sja* 'esmicolar-se, fer-se farina' (una calavera consumida que cau a terra, Puixkin, *Póvesti Bélkina*, *Grobórsčik*), parentiu negat per d'altres, admès per Meillet (*MSL* xiv, 361) i Walde-H.

Dissípula, V. *erispela* *Dissociació*, *dissociar*, V. *soci* *Dissoldre*, *dissoluble*, *dissolució*, *dissolut*, *dissolvent*, V. *soldre* *Dissonància*, *dissonant*, *dissonar*, V. *so* *Dissort*, *dissortat*, *-adament*, V. *sort* *Dissuadir*, *dissuasió*, *dissuasiu*, V. *persuadir* *Distància*, *distanciat*, *distant*, *distar*, V. *estar* *Distindre*, *distensió*, V. *tendir* *Distent*, *distenta*, V. *tendir*

DISTIC, pres del gr. *δίστιχος* 'que té dues rengleres', 'dístic', derivat de *στῆχος* 'rengle', 'ratlla de prosa o vers', amb *δτ-*, forma prefixada de *δδο* 'dos'. □ 1.ª doc.: *-ich*, 1695, Lacav.; *DTo*. 1757.

D'un altre cpt. d'aquest *hemistiqui* [*hemistich*, 1695], gr. *ἡμιστίχιον*, format amb *ἡμις* 'mig'.

DISTINGIR, pres del ll. *distinguere* 'separar, dividir', 'distingir, diferenciar', pròpiament 'separar ratllant, punxant, obrint un solc entremig'; derivat d'un primitiu arcaic *stingere* d'on ve també *exstingere* 'esborrar, apagar, extingir'. □ 1.ª doc.: Lluïl.

Rar a l'Edat Mitjana, en què quasi només va usar-